

VII. SCHEMAT DZIAŁAN EWALUACYJNYCH I AUTOEWALUACYJNYCH

Ewaluacja to *systematyczne i podporządkowane określonej metodzie zbieranie informacji oraz ich analiza, służące odpowiedzi na pytanie, czy określony proces przebiega w oczekiwany sposób* (por. Krajewski, Figiel 2009). Kiedy działanie to inicjowane jest przez lokalnych operatorów programu i nakierowane na ich własną działalność, przybiera postać "autoewaluacji".

Ewaluacja i autoewaluacja stanowią istotną część Programu Bardzo Młoda Kultura, opierającego się na cykliczności działań oraz ich ciągłym doskonaleniu w oparciu o wiedzę uzyskiwaną przez Beneficjentów podczas wykonywania poszczególnych zadań. Coroczny raport autoewaluacyjny, do którego składania zobowiązuje Beneficjentów regulamin, jest zwieńczeniem działań ewaluacyjnych, które jednak się do niego nie ograniczają. Ewaluacja towarzyszyć powinna wszystkim kluczowym zadaniom realizowanym w ramach Programu.

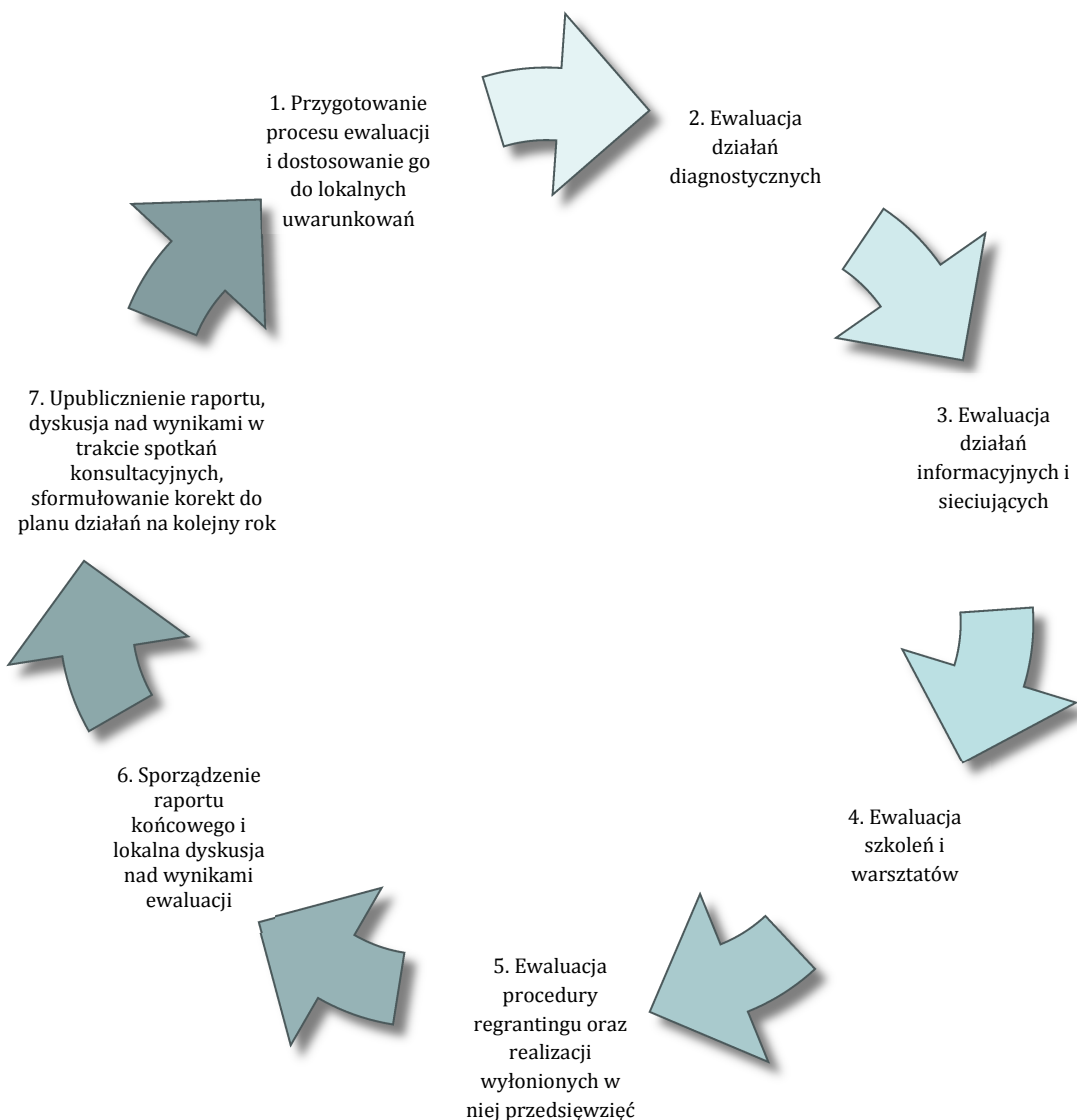
Ewaluacja w Programie BMK ma nie tylko charakter ciągły, ale też *konkluzywny* oraz *formatywny* zarazem – jej celem jest zarówno dostarczenie wiedzy na temat tego, czy i w jakim zakresie udaje się realizować główne cele programu, jak i wykorzystanie tej wiedzy, by w oparciu o nią korygować i ulepszać działania zaplanowane w danym i kolejnym cyklu realizacji programu. Podmiot inicjujący ewaluację – operatora lokalny – ma w ten sposób przekształcać się w *instytucję samouczącą się, coraz lepiej dopasowaną do kontekstu, w którym działa* (por. Krajewski, Figiel, op. cit.). Zgromadzona przezeń wiedza staje się w ten sposób czymś więcej, niż tylko istotnym zasobem powiększającym skuteczność programu - sprawia ona jednak także, że Bardzo Młoda Kultura ma szansę stać się program budowanym oddolnie, w którym poszczególne instytucje – lokalni operatorzy – nie są traktowane przedmiotowo, ale jako współtwórcy, wpływający na jego ostateczny kształt.

Prowadzenie ewaluacji jest obowiązkiem każdego lokalnego operatora Programu. Jednocześnie zaleca się, aby przy jej realizacji współpracować z podmiotami i ekspertami mającymi doświadczenie w wykonywaniu badań społecznych, w szczególności tych prowadzonych na potrzeby przedsięwzięć kulturalnych, edukacji i animacji kulturowej. Lista takich podmiotów, na prośbę lokalnego operatora Programu może zostać sporządzona i udostępniona przez NCK.

Ewaluacja powinna opierać się na trzech podstawowych źródłach materiałów: *po pierwsze*, wypowiedziach uczestników działań pozyskanych specjalnie na użytek działań ewaluacyjnych (np. za pomocą ankiet czy rozmów w trakcie wydarzeń), *po drugie*, obserwacjach działań realizowanych przez Beneficjenta (np. przebiegu giełd projektów czy innych form regionalnych spotkań, *po trzecie*, analizie materiałów powstałych w ramach realizowanych zadań. Do tych ostatnich zaliczyć można m.in.: narzędzia badawcze, raporty i inne materiały podsumowujące jakiś etap działalności Beneficjentów, materiały promocyjne, dokumentacje i programy organizowanych wydarzeń, regulaminy i kryteria naboru na warsztaty, program warsztatów (tematyka i prowadzący), listy uczestników (z afiliacjami), regulamin konkursu regrantingowego (w tym kryteria wyboru projektów), nadesłane wnioski, skład jury, protokoły z obrad, lista i dokumentacja zwycięskich przedsięwzięć. Wspominane materiały powstałe w ramach realizowanych działań powinny być także przekazywane na bieżąco Narodowemu Centrum Kultury dla celów ewaluacji programu Bardzo Młoda Kultura.

Wyniki ewaluacji powinny służyć operatorowi lokalnemu, organizatorowi konkursu, osobom udzielającym merytorycznego wsparcia oraz wszystkim zainteresowanym, pozwalając realizować cele programu. Proponowany schemat precyzuje jak je osiągać w trakcie realizacji, uwzględnia także zdiagnozowaną specyfikę działań animacyjno-edukacyjnych w Polsce, potencjał i deficyty towarzyszące tym typom aktywności.

Poniżej przedstawiamy schemat działań ewaluacyjnych. Należy pamiętać o tym, iż powinien on zostać dostosowany do specyfiki działań operatora Programu w regionie.

LEGENDA:

AD 1. Każdy z lokalnych operatorów powinien przygotować szczegółowy schemat procesu ewaluacji, doprecyzowujący treść i formę działań opisanych w tym dokumencie, z uwzględnieniem ogólnych wytycznych dla operatorów i dostosowaniem ich do lokalnego kontekstu. Ostateczny dobór metod i technik badawczych, opracowanie gotowych narzędzi, wybór wykonawców badań i inne podobne czynności muszą zostać każdorazowo wykonane przez operatora, dysponującego znajomością lokalnego kontekstu.

Istotnym założeniem ewaluacji w programie BMK jest konieczność realnego uczestniczenia lokalnych operatorów Programu w jej przygotowaniu i realizacji. Dlatego jednym z celów prac przygotowawczych jest również określenie roli i zadań wykonywanych w ramach przez ich pracowników i współpracowników (niedopuszczalne jest pełne oddelegowanie tego zadania np. na firmę badawczą czy jednostkę akademicką, prowadzącą badania i przygotowującą raport bez współpracy z instytucją kultury).

W ramach prac przygotowawczych warto przeprowadzić spotkanie z udziałem lokalnego operatora Programu, jego partnerów, badaczy i przedstawicieli władz samorządowych, w trakcie którego zakomunikuje się i przedyskutuje cele ewaluacji oraz jej szczególny status w programie BMK: nie stanowi ona formy kontroli, ale wsparcia; nie ma być czymś odświętnym, wieńczącym, sprawdzającym, lecz pomocą w codziennej praktyce; nie jest też pustą formalnością, ale istotnym ogniwem działań; narzędzia służące jej prowadzeniu nie mają narzucać odgórnego standardu, ale

wyrastać z lokalnej specyfiki; ewaluacja nie musi być również realizowana jako odrębne działanie, ale element innych wydarzeń (np. obserwacja prowadzona w trakcie giełdy pomysłów, grupa fokusowa po warsztatach, etc.).

Ad 2. Ewaluacja działań diagnostycznych powinna przede wszystkim dostarczyć odpowiedzi na pytanie w jakim zakresie udało się zidentyfikować lokalny potencjał, którego wykorzystanie wzmacnia edukację kulturową, a także rozpoznać przeszkody i bariery dla jej rozwijania w regionie.

Odpowiadając na to pytanie należy wziąć pod uwagę m.in. następujące kwestie: w jakim stopniu udało się zidentyfikować aktorów istotnych dla realizacji Programu oraz ich zróżnicowanie, a także typy relacji łączące (lub nie) tych aktorów; w jakim zakresie udało się zidentyfikować bariery dla działalności edukacyjnych (w szczególności te dotyczące współpracy między różnymi aktorami) i czy sformułowano rekomendacje, jak je przezwyciężyć (czy rekomendacje te skonsultowano z aktorami, których dotyczą); gdzie znajdują się obszary niewykorzystanego potencjału dla działań edukacyjnych i animacyjnych oraz jak można je uruchomić; czy wiedzę pozyskaną w trakcie diagnozy udostępniono tak, by wszyscy zainteresowani mogli się z nią zapoznać; jakiej wiedzy na temat specyfiki lokalnego środowiska nadal brakuje i należy ją pozyskać w kolejnym cyklu działań lokalnego operatora?

Na powyższe pytania odpowiedzieć można posługując się takimi narzędziami, jak np. analiza treści, wywiady swobodne i częściowo ustrukturyzowane, grupy fokusowe. W badanej grupie znaleźć powinni się członkowie zespołu badawczego, przedstawiciele lokalnego środowiska zajmującego się animacją oraz edukacją kulturową (w tym nauczyciele), a także organizatorzy tego typu wydarzeń (władze, kuratorium, itd.).

AD 3. Podstawowe pytanie, na które należy odpowiedzieć na tym etapie ewaluacji* brzmi: w jakim zakresie udało się zrealizować cel programu BMK polegający na promowaniu znaczenia edukacji kulturowej oraz roli wspierających ją rozwiązań systemowych?

Pytania szczegółowe dotyczyć powinny m.in.: okoliczności i sposobu budowania lokalnej sieci współpracy oraz form zawiązywanych w jej obrębie relacji; recepty i skuteczności wykorzystywanych narzędzi informacyjnych i sieciujących; rozpoznawalność lokalnego operatora programu w lokalnym środowisku.

Na powyższe pytania odpowiedzieć można posługując się takimi narzędziami, jak np. analiza treści, ankieta internetowa, obserwacja, dokumentacja wizualna. Badania ewaluacyjne tego etapu powinno się prowadzić wśród członków zespołu badawczego, przedstawicieli lokalnego środowiska zajmującego się animacją oraz edukacją kulturową, a także organizatorów tego typu wydarzeń.

AD 4. Podstawowym celem ewaluacji szkoleń i warsztatów powinna być przede wszystkim odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu udało się wzmocnić wiedzę, umiejętności i kompetencje osób, które zajmują się edukacją kulturową.

Odpowiadając na to pytanie należy wziąć pod uwagę m.in. następujące kwestie: dostępność warsztatów i szkoleń dla osób potencjalnie zainteresowanych – m.in. czy sposób upowszechniania informacji o warsztatach uwzględnił osoby o różnej profesji, miejscu zamieszkania, także te nie korzystające z Internetu; ocena szkoleń przez ich uczestników w różnych wymiarach (zdobyta wiedza, atmosfera, itd.); w jakim stopniu tematyka i dobór prowadzących odpowiadały na bariery kompetencyjne zidentyfikowane w trakcie diagnozy i bieżącej działalności operatora; czy sposób organizacji szkoleń i warsztatów sprzyjał sieciowaniu reprezentantów różnych podmiotów i sektorów, wymianie wiedzy i znoszeniu wzajemnych uprzedzeń; czy beneficjentom szkoleń i warsztatów zagwarantowano możliwość wyrażania własnych opinii na temat ich jakości oraz propozycji ulepszeń (również anonimowo); z jakim odbiorem spotykają się przygotowywane materiały metodyczne – czy uwzględniają zróżnicowanie form realizacji edukacji kulturowej, stanowią odpowiedź na zdiagnozowane deficyty? Warto wspomnieć, że działalność szkoleniowa obejmuje nie tylko cykle warsztatów, ale także giełdy projektów, konferencje, panele, seminaria dyskusyjne, a także podręczniki metodyczne

* Ewaluacja działań informacyjnych i sieciujących musi uwzględniać fakt, że informowanie i sieciowanie to nie tylko konkretny etap, ale i wymiar - ukryty potencjał pozostałych zadań (por. *schemat działań informacyjnych i sieciujących*). W tym miejscu realizacji zadania przez te określenia należy mieć jednak na myśli przede wszystkim produkcję materiałów informacyjnych oraz organizację pierwszych spotkań „zapoznawczych” (np. giełdy pomysłów).

Na powyższe pytania odpowiedzieć można posługując się takimi narzędziami, jak np. obserwacja, dokumentacja wizualna, ankiety dla uczestników, krótka rozmowa z grupą na koniec cyklu warsztatowego, statystyki strony internetowej (liczba pobrań). Badania należy prowadzić w grupie uwzględniającej m.in. uczestników warsztatów i szkoleń, ich prowadzących oraz organizatorów (przedstawiciele lokalnego operatora programu, zaangażowanych w to działanie), odbiorców materiałów metodycznych.

AD 5. Ewaluacja procedury regrantingu oraz realizacji wyłonionych w niej przedsięwzięć powinna odpowiadać na trzy podstawowe pytania: **po pierwsze**, w jakim stopniu prowadzenie konkursu stanowiło okazję do współdziałania osób reprezentujących sferę edukacji i kultury a także kreowało sprzyjające warunki dla takiej współpracy; **po drugie** – czy prowadzenie konkursu i realizacja zwycięskich działań poszerzyło zakres osób, które mogą uczestniczyć w różnych formach edukacji kulturowej; **po trzecie**, czy propagowało jej egalitarne rozumienie.

Wśród pytań szczegółowych wymienić można m.in.: czy realizacja zwycięskich projektów przyniosła zakładane przez inicjatorów cele; kto uczestniczył w zrealizowanych projektach, w jaki sposób rekrutowano uczestników; jakie formy przyjmowała współpraca pomiędzy partnerami realizującymi działania; czy uczestnikom regrantingu zagwarantowano możliwość konsultowania swoich pomysłów z doświadczonymi animatorami i edukatorami na etapie tworzenia i realizacji projektów; czy beneficjentom regrantingu zagwarantowano możliwość wyrażenia opinii na temat jakości konsultacji i sformułowania propozycji dla ich ewentualnych ulepszeń, w tym możliwość wyrażenia opinii anonimowo; czy procedura regrantingowa była uczciwa i transparentna, a informacja o konkursie dystrybuowana w sposób umożliwiających udział różnych podmiotów i środowisk; czy wnioski grantowe zostały ocenione przez niezależnych ekspertów, mających kwalifikacje i doświadczenie w obszarze edukacji i animacji kulturowej; w jakim stopniu uczestnicy wykorzystali kompetencje wyniesione z warsztatów oraz konsultacji w tworzeniu projektów swoich działań oraz ich realizacji?

Na powyższe pytania odpowiedzieć można posługując się takimi narzędziami, jak np. obserwacja i dokumentacja wizualna, analiza treści, ankieta internetowa, grupy fokusowe. Badania należy prowadzić w grupie uwzględniającej m.in. uczestników konkursu (również autorów projektów, które nie zwyciężyły), organizatorów (np. członków jury, kadry konsultującej), uczestników wyłonionych działań (również rodziców lub prawnych opiekunów dzieci).

AD 6. Istotną częścią końcowego raportu powinno być podsumowanie wszystkich etapów pracy nad Programem (uwzględniające ww. kwestie). Poza tym, raport końcowy powinien także odpowiadać na następujące pytania: jakie wymierne rezultaty udało się osiągnąć lokalnym operatorom Programu; w jakim stopniu poszczególne działania i całość programu zrealizowanego w danym roku przyczyniła się do realizacji głównych celów Programu; jak organizacja pracy zespołu realizującego Program sprzyjała osiągnięciu tych celów, a które elementy należy poprawić (takie doświadczenia powinny być gromadzone na bieżąco, w trakcie trwania poszczególnych zadań, poruszane i odnotowywane w trakcie spotkań roboczych zespołu); czy upubliczniono szczegółowe informacje o przeprowadzonych wcześniej działaniach ewaluacyjnych i ich wynikach; czy zapewniono możliwość dyskusji nad wynikami z udziałem kluczowych aktorów zidentyfikowanych w trakcie diagnozy oraz beneficjentów programu.

Sporządzanie raportu powinno zakładać współpracę między lokalnym operatorem Programu a badaczami (jeśli nie byli rekrutowani z pracowników instytucji kultury), przybierającą formę odpowiednią dla sposobu realizacji badań – może nią być wspólne pisanie raportu, konsultowanie, proponowanie uzupełnień, dodanie komentarzy, itd.

Raport powinien obejmować rekomendacje dotyczące ulepszeń, które należy wprowadzić w kolejnym roku trwania projektu oraz w kolejnym trzyletnim cyklu. Treść tych rekomendacji należy skonsultować z podmiotami, których dotyczą.

AD 7. Powstały raport powinien zostać upubliczniony na stronach lokalnego operatora Programu oraz promowany dostępnymi mu kanałami komunikacji. Warto też zorganizować dyskusje na temat tego opracowania. Jej uczestnikami powinni być przedstawiciele środowisk zaangażowanych na różnych etapach realizacji działań podejmowanych w ramach Programu. Podczas dyskusji przypomnieć należy o statusie ewaluacji w Programie BMK i wspólnie porozmawiać o rekomendacjach zaproponowanych w raporcie – ustalić m.in., jakie podmioty lokalne trzeba zaangażować w ich wprowadzanie i jak można zagwarantować, że zostaną wcielone w życie.